

MEMORJA: arhivisti kao stvaratelji zapisa

Charles J. Farrugia

Projekt MEMORJA Nacionalnog arhiva Malte ima za cilj očuvanje kolektivne memorije Maltežana bilježenjem usmenih svjedočenja i prikupljanjem osobnih efermenih zapisa. Ovakav pristup zahtjeva transformaciju arhivista od pasivnih skrbnika zapisa do aktivnih dionika u njihovom stvaranju te predstavlja logistički i etički izazov koji u dosadašnjoj stručnoj literaturi nije bio šire raspravljani. Svrha ovog rada je predstaviti ciljeve projekta i pokrenuti raspravu o etičkim pitanjima ovakvog procesa.

O projektu

Projekt MEMORJA, kojeg je 2004. inaugurirao tadašnji predsjednik Malte, izvorno je nosio naziv Projekt nacionalne memorije, a u središtu njegove pozornosti bilo je bilježenje pamćenja bez obzira na oblik i medij. Ovaj je događaj označio početak opsežnog i ambicioznog pothvata prikupljanja nacionalnog i javnog sjećanja stanovnika malteških otoka. Ovakav skromni početak značio je da je Nacionalni arhiv Malte spreman na promjenu fokusa od usredotočenosti na javno gradivo prema široj perspektivi djelovanja nacionalnog arhiva.

Postoje znatna proturječja teoretičara o ulozi arhivista u fazi stvaranja dokumenta. Dugo je bilo dominantno mišljenje sir Hilary Jenkinsona prema kojemu je gradivo prirodni fenomen koji arhivist nasljeđuje pa iz te perspektive on nije ništa drugo do njegov nijemi skrbnik. Iako je takav zadatak lakše ispuniti, pitanje je da li je takva vrsta zanimanja potrebna u današnjem svijetu u kojemu je lažna vijest redovita praksa?

U svojoj procjeni Jenkinsonovih ideja Elisabeth Kaplan 2002. raspravlja o regresivnom pozicioniranju arhivista kao nekog tko ima pasivnu ulogu i uspoređuje to s radovima Malinowskog koji je 1922. propagirao ulogu arheologa kao aktivnih „sudionika promatrača“. Takav je pristup u određenoj mjeri primijenio Nacionalni arhiv Malte u svojem Projektu nacionalne

memorije. Zagovarajući i primjenjujući arhivsku teoriju i pravila, potičemo arhiviste na intervenciju i organizaciju arhivskog gradiva na način koji će najbolje odražavati memoriju nacije. To ujedno znači da gradivo javne uprave nije dovoljno za memoriju društva, koje je postalo mnogo više decentralizirano i personalizirano.

Račun iz restorana iz 1979. kojega je sačuvala jedna ekspatrid © MEMORJA

Jedna od glavnih političkih stranaka na Malti predstavila je 2013. uoči održavanja redovitih općih izbora zanimljiv prijedlog o stvaranju arhiva usmene povijesti. Iza namjere ovoga prijedloga stoji priznanje da povijest zemlje ne čine samo odluke koje donose državna tijela, već ju oblikuju i želje, inicijative i djelovanja običnih ljudi. Ovaj je prijedlog, osobito dolazeći iz stranke koja je na kraju izabrana na tim izborima, dao Nacionalnom arhivu Malte potrebnu podlogu za traženje resursa, što je rezultiralo zapošljavanjem petero novih djelatnika i pokretanjem planova za novo brendiranje projekta prvotno nazvanog Projekt nacionalne memorije u MEMORJU - novi usmeni, zvučni i vizualni arhiv. Glavni cilj projekta je korištenjem suvremenih metodologija, teorijskih i arhivskih pristupa i tehnika prikupljanja, bilježenja, transkribiranja i očuvanja pohranjenih materijala vezanih uz povijest malteških

otoka postati glavni deponent nacionalnog i javnog sjećanja.

Peteročlani tim započeo je rad na projektu u siječnju 2017., a kroz suradnički ugovor sa Sveučilištem Malte osigurana je njihova obuka kroz tečajeve usmene povijesti i javnog sjećanja. MEMORJA nastoji zabilježiti i prikupiti intervjue, osobne fotografije, dokumente i drugo efemerno gradivo, što je rezultiralo dvostrukom ulogom Nacionalnog arhiva Malte, koji je osim ustanove koja prikuplja gradivo postao i ustanova koja ga stvara, nasuprot tradicionalnoj zadaći zaštite državnih/javnih zapisa.

Drugi izazov bile su istraživačke teme koje je trebalo odabrati kao polazišne točke u našoj vježbi prikupljanja podataka. To su: Malteška emigracija; Iskustvo rata: preživljavanje, skloništa i prehrana; Britanski ekspatridi na Malti; Javna uprava i Zvonjenje zvona / kultura zvonjenja.

Početne jednogodišnje aktivnosti na projektu do sada su rezultirale s 70 intervjuja i šest pisanih izvješća. Kroz sporazum sa Sveučilištem, koje već upravlja Arhivom javnog sjećanja (Public Memory Archive, PMA) unutar svojeg Odjela za povijest, ondje će se pohraniti još 500 intervjuja.

Britanski ekspatridi na Malti

Cilj teme Britanski ekspatridi na Malti je dublje uroniti u povijest odnosa Ujedinjenog Kraljevstva i Malte bilježenjem lokalne povijesti uz pomoć pojedinaca koji su živjeli tijekom posljednjih desetljeća britanske uprave na Malti. Ispitanici - Britanci, Maltežani i Anglo-maltežani – raspravljali su, između ostaloga, o vojnim bazama, svakodnevnom životu na poslijeratnoj Malti, političkim pitanjima i kulturnim razlikama. Ova je tema dodatno proširena kada se započelo bilježiti iskustva ljudi koji su na Malti boravili kao djeca, čiji su roditelji ondje bili u službi, i pohađala Pomorsku dječju školu i Kraljevsku Dockyard dječju školu u mjestima Ta 'Xbiexu, Cottonera, Sengle i kasnije u Tal-Handaq i Hal Qormi.

Zvonjenje zvona na Malti © MEMORJA

Javna uprava

Javni službenici se često smatraju provoditeljima vladine politike „iza zavjesa”. Ipak, kroz njihova sjećanja javnost može oblikovati ideju o strukturi *ič*-Civil i pojedinim povijesnim epizodama. Pozadinske priče o dobivanju neovisnosti 1964. i unutarnjem djelovanju britanskih snaga još su uvijek prepoznatljive i čine značajan dio projekta, a ove usmene reminiscencije dotiču se i bivših premijera, njihove radne etike i odnosa s ostalim vladinim službenicima, promjena u javnoj upravi tijekom desetljeća, različitim funkcijama i hijerarhijom, osobnim iskustvima i ženama u javnoj službi.

Iskustvo rata: preživljavanje, skloništa i prehrana

Ova tema istraživanja ima za cilj dokumentirati i zabilježiti prošlost koja polako ali sigurno nestaje iz javnog sjećanja. Usmena svjedočanstva, kojih je još uvijek znatan broj, nastoje sačuvati svakodnevna iskustva ljudi tijekom opsade Malte između 1940. i 1943. Priče o izbijanju neprijateljstva i prve bombe 11. lipnja 1940. još uvijek su žive u sjećanjima ispitanika kao i masovne evakuacije, izbjeglištvo, strah, neizvjesnost, zajedničke kuhinje, raketiranje, glad, zdravstvene mjere, skloništa, vojnici i uzbune.

Povezanost Malte i Lampeduze

Iako Maltu i Lampeduzu razdvaja Sredozemno more, povezuju ih slične gospodarske, trgovinske, društvene i kulturne karakteristike. Zbog logističkih zahtjeva ove teme istraživanja, terensko istraživanje na Lampeduzi provedeno je u rujnu 2017. Kroz svjedočanstva osoba koje su bile suglasne da se njihova sjećanja zabilježe, najčešće spominjanima uspomenama suvremenika pokazale su se priče o prvim malteškim

doseljnicima na otok početkom 1800-ih, prenesene s jedne generacije na drugu. Prve doseljeničke obitelji bavile su se pretežno poljoprivredom, a danas još uvijek postoje dvije obitelji s malteškim prezimenima: obitelj de Battista i obitelj Caruana. Drugi aspekt istraživanja bile su komercijalne i kulturne veze između Lampeduze i malteških otoka 1950-ih i 1980-ih. Svjedočanstva lampeđuških ribara svjedoče o životu na moru, životu u Valletti do odlaska Britanaca, zabavi, trgovinama i prodaji ribe.

Zaključak

Projekt je doprinio većoj vidljivosti Nacionalnog arhiva Malte i pokazao se uspješnim u popunjavanju praznina u kolektivnom sjećanju nacije. To je donijelo i nove izazove u smislu odluke o intelektualnom nadzoru, jer je građivo raznolikije, a ne ograničeno samo na tradicionalne oblike zapisa. Ukazao je također na potrebu razgovara o ovim izazovima i povezivanju s drugim strukama kako bi se proaktivnijim pristupom prešao put od pasivnog arhivista do arhivista stvaratelja zapisa. ■

MEMORJA
[oral, sound and visual archive]

Fotografija ispitanice čija su sjećanja dokumentirana u okviru teme Britanski ekspatriidi © MEMORJA

Saznajte više:

Ovaj je rad dio izlaganja predstavljenog na međunarodnom skupu *4th Croatia ICARUS Days & EURBICA Conference „European Archival Landscape: Reaching Out for New Horizons“* u Trogiru u ožujku 2018.

O teorijskim postavkama projekta saznajte više u radu Elisabeth Kaplan, *Many Paths to Partial Truths: Archives, Anthropology, and the Power of Representation*, *Archival Science* 2: 2002.

Nacionalni arhiv Malte posjetite na:

<https://nationalarchives.gov.mt/default.aspx>.